

พระวินัยปิฎก

หมวด 11 : พระวินัยกับการอยู่ร่วมกันของสงฆ์

1. จากการฝึกตนสู่การอยู่ร่วมกัน

เมื่อกล่าวถึงพระวินัย หลายคนอาจนึกถึงข้อห้ามหรือข้อปฏิบัติของพระภิกษุแต่ละรูป แต่พระวินัยมิได้มีความหมายเฉพาะต่อการประพฤติส่วนบุคคลเท่านั้น หากยังเกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับ การอยู่ร่วมกันของหมู่สงฆ์ พระภิกษุที่เข้ามาบวชย่อมมาจากครอบครัว สังคม การศึกษา และอุปนิสัยที่แตกต่างกัน เมื่อบุคคลจำนวนมากมาใช้ชีวิตร่วมกัน หากต่างคนต่างประพฤติตามความเคยชินของตน ย่อมมีโอกาสเกิดความไม่เข้าใจ ความขัดแย้ง และความไม่เป็นระเบียบได้

พระวินัยจึงเป็นเสมือนกรอบกลางที่ช่วยให้ผู้บวชรู้ว่า สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ และควรปฏิบัติต่อกันอย่างไร

2. การอยู่ภายใต้พระวินัยร่วมกัน

เมื่อบุคคลเข้าสู่เพศบรรพชิต ฐานะทางสังคมเดิม เช่น ความมั่งคั่ง ตำแหน่ง หรือชาติกำเนิด ไม่ใช่หลักที่ใช้กำหนดการประพฤติในหมู่สงฆ์ ผู้ที่เคยมั่งคั่งหรือยากจน ผู้ที่เคยมีตำแหน่งสูงหรือเป็นบุคคลธรรมดา เมื่อเข้ามาอยู่ในสังฆะ ย่อมอยู่ภายใต้หลักพระธรรมวินัยร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม การอยู่ภายใต้หลักเดียวกันมิได้หมายความว่าไม่มีลำดับหรือแบบแผนในการอยู่ร่วมกัน เพราะพระวินัยมีหลักเกี่ยวกับพรรษา ความอาวุโส หน้าที่ และความรับผิดชอบ ซึ่งช่วยให้การดำเนินงานของสงฆ์เป็นระเบียบ

จึงอาจกล่าวได้ว่า แม้ผู้บวชจะมีพื้นฐานเดิมแตกต่างกัน แต่เมื่อเข้าสู่สังฆะ ย่อมมีพระธรรมวินัยเป็นหลักร่วมในการดำเนินชีวิต

3. ความเคารพมิใช่การอยู่เหนือพระวินัย

การเคารพกันในหมู่สงฆ์มีความสำคัญ แต่ความเคารพตามพระวินัยไม่ควรถูกเข้าใจว่าเป็นการให้อำนาจแก่บุคคลหนึ่งเพื่อกระทำตามความต้องการของตนโดยไม่มีขอบเขต ความอาวุโสมีส่วนสำคัญในการจัดระเบียบและการแสดงความเคารพ แต่ผู้มีอาวุโสเองก็ต้องประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัยเช่นเดียวกัน

ดังนั้น ผู้มีพรรษามากจึงมิใช่ผู้ที่อยู่เหนือพระวินัย และผู้มีพรรษาน้อยก็มิได้อยู่นอกหลักแห่งความถูกต้องตามพระธรรมวินัยพระธรรมวินัยต่างหากที่เป็นหลักเหนือบุคคล

4. หน้าที่และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

การดำรงชีวิตของพระภิกษุไม่ได้มีเฉพาะกิจส่วนตัว การอยู่ในวัดหรือในหมู่สงฆ์ย่อมมีกิจที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวม การดูแลเสนาสนะ การรักษาความสะอาด การใช้สิ่งของของสงฆ์ การต้อนรับผู้

มาเยือน การช่วยเหลือภิกษุอาพาธ ตลอดจนการร่วมกิจของสงฆ์ ล้วนสะท้อนว่าชีวิตในสมณเพศมิใช่ชีวิตที่แยกตนออกจากความรับผิดชอบต่อผู้อื่น การฝึกตนจึงเกิดขึ้นได้แม้ในงานธรรมดาประจำวัน

เมื่อทำหน้าที่ด้วยความเสียสละ ความระมัดระวัง และไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน งานส่วนรวมก็สามารถเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกกาย วาจา และใจได้

5. ของเฉพาะบุคคลกับของสงฆ์

เรื่องทรัพย์สินและสิ่งของเครื่องใช้เป็นอีกด้านหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกัน สิ่งที่เป็นของสงฆ์ย่อมไม่ควรถูกนำไปใช้เสมือนเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคลตามอำเภอใจ การรู้จักแยกระหว่างสิ่งที่ตนมีสิทธิใช้ตามสมควรกับสิ่งที่ตนถือว่าเป็นเจ้าของ ช่วยลดปัญหาการครอบครอง การแย่งชิง และความขัดแย้ง

หลักนี้ยังสะท้อนการฝึกที่ลึกกว่าการจัดการทรัพย์สิน เพราะเป็นการฝึกให้ลดความยึดถือว่า “นี่เป็นของเรา” เมื่อความยึดถือในความเป็นเจ้าของลดลง การแบ่งปันและการรักษาประโยชน์ของสงฆ์ย่อมเกิดขึ้นได้ง่ายขึ้น

6. การตักเตือนกันในหมู่สงฆ์

การอยู่ร่วมกันย่อมมีโอกาสที่บุคคลจะทำผิดพลาด พระวินัยจึงมิได้วางระบบโดยให้ทุกคนต่างคนต่างอยู่และไม่เกี่ยวข้องกัน ในกรณีที่เหมาะสม ภิกษุสามารถกล่าว ตักเตือน หรือช่วยกันชี้ข้อบกพร่องตามหลักพระธรรมวินัย แต่การตักเตือนควรตั้งอยู่บนเจตนาที่ต้องการให้เกิดความถูกต้อง มิใช่ความโกรธ ความต้องการเอาชนะ หรือความต้องการทำให้ผู้อื่นเสียหาย

ขณะเดียวกัน ผู้ได้รับคำตักเตือนก็มีโอกาสฝึกตนในการรับฟังและพิจารณาการกระทำของตน ด้วยเหตุนี้ การตักเตือนกันอย่างถูกต้องจึงมิใช่การสร้างศัตรู แต่สามารถเป็นส่วนหนึ่งของการช่วยกันรักษาพระธรรมวินัย

7. เมื่อเกิดความขัดแย้ง

แม้ผู้บวชจะมุ่งฝึกตน แต่ตราบใดที่ยังมีกิเลส ความคิดเห็นแตกต่างและความขัดแย้งก็ยังสามารถเกิดขึ้นได้ พระวินัยจึงมิได้ตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า เมื่อทุกคนบวชแล้วจะไม่มีปัญหา แต่มีหลักและวิธีการสำหรับพิจารณาและระงับปัญหาที่เกิดขึ้น

ประเด็นสำคัญมิใช่เพียงว่า “ใครชนะ” หรือ “ใครแพ้” แต่คือจะอย่างไรให้ข้อขัดแย้งได้รับการพิจารณาโดยอาศัยหลักที่ถูกต้อง และไม่ปล่อยให้ความขัดแย้งส่วนบุคคลทำลายความสามัคคีของสงฆ์

8. สังฆกรรม — กิจที่มีใช้ของบุคคลคนเดียว

กิจบางประการตามพระวินัยมิใช่กิจที่ภิกษุรูปหนึ่งจะดำเนินการแทนสงฆ์ได้ตามลำพัง แต่ต้องดำเนินโดยสงฆ์ตามหลักและองค์ประกอบที่พระวินัยกำหนด สิ่งนี้สะท้อนลักษณะสำคัญของสังฆะว่า กิจที่พระวินัยกำหนดให้เป็นกิจของสงฆ์ ย่อมต้องดำเนินไปตามกระบวนการของสงฆ์

เมื่อสงฆ์จะทำกิจที่พระวินัยกำหนดให้เป็นสังฆกรรม จึงต้องคำนึงถึงองค์ประกอบและวิธีดำเนินการที่ถูกต้องตามประเภทของกรรมนั้นรายละเอียดของสังฆกรรมมีความละเอียดอ่อนและจะกล่าวถึงเป็นส่วนเฉพาะต่อไป แต่ในขั้นนี้ควรเข้าใจหลักสำคัญว่า พระวินัยมิได้สร้างเพียงระเบียบของบุคคล แต่ยังวางกระบวนการสำหรับการดำเนินกิจร่วมกันของสงฆ์

9. ความสามัคคีมิได้หมายถึงการเห็นเหมือนกันทุกเรื่อง

ความสามัคคีของสงฆ์มิได้หมายความว่าภิกษุทุกคนต้องมีความคิดเห็นเหมือนกันในทุกเรื่อง บุคคลย่อมมีความคิด ความเข้าใจ และประสบการณ์แตกต่างกันได้ สิ่งสำคัญคือ เมื่อมีความแตกต่างแล้ว สามารถอยู่ร่วมกันภายใต้พระธรรมวินัยได้หรือไม่ สามารถสนทนาคำด้วยเหตุผลได้หรือไม่ และสามารถแยกความคิดเห็นส่วนตัวออกจากหลักพระธรรมวินัยที่ต้องถือร่วมกันได้หรือไม่ ความสามัคคีที่มั่นคงจึงมิได้เกิดจากการบังคับให้ทุกคนคิดเหมือนกัน แต่เกิดจากการมีพระธรรมวินัยเป็นหลักร่วม

10. พระวินัยในฐานะระบบรักษาสังฆะ

เมื่อพิจารณาในภาพรวม จะเห็นว่าพระวินัยทำหน้าที่หลายระดับพร้อมกัน ระดับแรก คือ ฝึกบุคคล ให้รู้จักสำรวมและรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ระดับที่สอง คือ จัดระเบียบการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้บุคคลที่มีพื้นฐานแตกต่างกันสามารถดำรงชีวิตร่วมกันได้ ระดับที่สาม คือ รักษาสังฆะ มิให้ความขัดแย้ง ผลประโยชน์ส่วนตัว หรือการใช้อำนาจโดยไม่เหมาะสมกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของส่วนรวม และในระดับที่ลึกลงไป พระวินัยช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อจุดหมายสำคัญของชีวิตบรรพชิต คือ การศึกษา การปฏิบัติ และการพ้นจากความทุกข์

สรุปหมวด 11

พระวินัยมิใช่เพียงข้อกำหนดสำหรับพระภิกษุแต่ละรูป แต่เป็นระบบที่ช่วยให้หมู่สงฆ์ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบ ความเคารพ ความรับผิดชอบ การใช้ของสงฆ์ การตัดเตือน การจัดการความขัดแย้ง และการดำเนินกิจของสงฆ์ ล้วนสัมพันธ์กับหลักสำคัญเดียวกัน คือ **ไม่ให้ความสำคัญของบุคคลอยู่เหนือพระธรรมวินัยและประโยชน์ของสงฆ์โดยส่วนรวม**

เมื่อพระวินัยได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้อง จึงมิได้เพียงช่วยป้องกันความผิด แต่ยังช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความสงบ ความสามัคคี และการฝึกตนของผู้ดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา พระวินัยฝึกบุคคลให้รู้จักตนและช่วยให้หมู่คณะอยู่ร่วมกันโดยมีพระธรรมวินัยเป็นหลัก

พระวินัยปิฎก

หมวด 12 : สังฆกรรมและการดำเนินกิจการร่วมกันของสงฆ์

1. เมื่อกิจบางอย่างเป็นกิจของสงฆ์

ในหมวดที่ผ่านมา เราได้เห็นว่าพระวินัยมิได้มีหน้าที่เฉพาะกำกับความประพฤติของพระภิกษุแต่ละรูป แต่ยังวางหลักสำหรับการอยู่ร่วมกันของหมู่สงฆ์

เมื่อพระภิกษุอยู่ร่วมกัน ย่อมมีกิจหลายประเภท บางกิจเป็นกิจที่ภิกษุแต่ละรูปสามารถดำเนินการได้ แต่บางกิจพระวินัยกำหนดให้เป็น **กิจของสงฆ์** และต้องดำเนินไปตามองค์ประกอบและวิธีการที่กำหนด

พระวินัยจึงมีระบบที่เรียกว่า “**สังฆกรรม**” คือกิจที่สงฆ์ดำเนินการตามหลักพระวินัยหลักนี้มีความสำคัญ เพราะทำให้เห็นว่า กิจบางประเภทมิได้ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของบุคคล แต่ต้องดำเนินไปตามกระบวนการที่พระวินัยกำหนดไว้สำหรับสงฆ์

2. ความหมายของสังฆกรรม

คำว่า **สังฆกรรม** หมายถึงกิจหรือการกระทำของสงฆ์ที่ดำเนินไปตามพระวินัย มิใช่ทุกกิจที่พระภิกษุหลายรูปทำร่วมกันจะเป็นสังฆกรรมในความหมายทางพระวินัยสังฆกรรมแต่ละประเภทมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง เช่น จำนวนภิกษุที่ต้องมี เขตที่ทำการ ความพร้อมเพรียง และวิธีดำเนินการตามที่พระวินัยกำหนด

ดังนั้น หัวใจของสังฆกรรมจึงมิใช่เพียงว่า “**มีพระหลายรูปมาประชุมกัน**” แต่คือ **สงฆ์ดำเนินกิจนั้นโดยมีองค์ประกอบและวิธีการถูกต้องตามพระวินัย**

3. เหตุใดจึงต้องมีรูปแบบและขั้นตอน

เมื่อมองจากภายนอก ขั้นตอนของสังฆกรรมบางอย่างอาจดูละเอียด แต่ความละเอียดนั้นมีความสำคัญ เพราะกิจของสงฆ์บางประเภทก่อให้เกิดผลทางพระวินัย หากกิจที่พระวินัยกำหนดให้ดำเนินด้วยวิธีหนึ่ง กลับดำเนินด้วยวิธีอื่น หรือขาดองค์ประกอบที่จำเป็น ย่อมเกิดคำถามถึงความถูกต้องของกรรมนั้น

การมีรูปแบบที่กำหนดไว้จึงช่วยให้พิจารณาได้ว่า กิจนั้นเป็นกิจประเภทใดมีสงฆ์ครบตามจำนวนที่กำหนดหรือไม่ ดำเนินในเขตที่ถูกต้องหรือไม่ มีความพร้อมเพรียงตามที่กรรมนั้นต้องการหรือไม่ และกรรมวาจาหรือวิธีดำเนินการเป็นไปตามหลักหรือไม่ พระวินัยจึงให้ความสำคัญทั้ง **ตัวกิจ** และ **กระบวนการของกิจ**

4. ญัตติและกรรมวาจา

ในสังฆกรรมบางประเภท มีการตั้งเรื่องต่อสงฆ์และดำเนินการตามแบบที่พระวินัยกำหนด

คำว่า “**ญัตติ**” หมายถึงการตั้งหรือเสนอเรื่องขึ้นต่อสงฆ์ในการดำเนินกรรมนั้น ส่วน **กรรมวาจา** คือ ถ้อยคำที่ใช้ดำเนินกรรมตามแบบที่กำหนดสำหรับกรรมนั้น สังฆกรรมแต่ละประเภทมีรูปแบบแตกต่างกัน บางกรรมดำเนินด้วยการบอกกล่าวตามแบบที่กำหนด บางกรรมสำเร็จด้วยญัตติ และบางกรรมมีญัตติแล้วตามด้วยกรรมวาจาตามจำนวนที่พระวินัยกำหนด

ดังนั้น ถ้อยคำและลำดับของการดำเนินกรรมจึงมิใช่รายละเอียดที่ควรเปลี่ยนแปลงตามความสะดวก เพราะเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบที่พระวินัยกำหนดไว้

5. สังฆกรรมประเภทสำคัญ

เมื่อจำแนกตามรูปแบบของกรรม โดยทั่วไปกล่าวถึง 4 ประเภท คือ

อปโลกนกรรม

กิจที่ดำเนินด้วยการบอกกล่าวหรือขอความเห็นชอบตามลักษณะที่กำหนด **ญัตติกรรม**

กิจที่สำเร็จด้วยญัตติ **ญัตติทุติยกรรม** กิจที่มีญัตติหนึ่งครั้ง และกรรมวาจาท่ออีกหนึ่งครั้ง

ญัตติจตุตถกรรม กิจที่มีญัตติหนึ่งครั้ง และกรรมวาจาท่ออีกสามครั้ง กิจใดต้องใช้กรรมประเภทใด ย่อมเป็นไปตามที่พระวินัยกำหนด มิใช่เลือกใช้รูปแบบตามความสะดวกของผู้ดำเนินการ

6. จำนวนสงฆ์และองค์ประกอบของที่ประชุม

สังฆกรรมแต่ละประเภทอาจมีข้อกำหนดเกี่ยวกับจำนวนภิกษุแตกต่างกัน กิจบางอย่างสามารถดำเนินได้ด้วยสงฆ์จำนวนหนึ่ง ขณะที่บางกิจต้องมีจำนวนมากกว่า และในบางกรณียังมีเงื่อนไขเกี่ยวกับพื้นที่หรือประเภทของกิจประกอบด้วย จุดสำคัญที่ควรเข้าใจในระดับพื้นฐานคือ **จำนวนสงฆ์เป็นองค์ประกอบทางพระวินัย** มิใช่เพียงจำนวนผู้มาร่วมประชุม

ดังนั้น ก่อนดำเนินสังฆกรรมต้องทราบก่อนว่าเป็นกรรมประเภทใด และพระวินัยกำหนดองค์ประกอบสำหรับกรรมนั้นไว้อย่างไร

7. สีมา - ขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับการทำสังฆกรรม

อีกเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากคือ **สีมา** โดยพื้นฐาน สีมาเกี่ยวข้องกับการกำหนดเขตสำหรับกิจของสงฆ์ เพื่อให้ทราบขอบเขตของสงฆ์ที่ร่วมดำเนินกรรมในกรณีนั้น เรื่องสีมามีรายละเอียดทางพระวินัยมาก ทั้งประเภทของสีมา การกำหนดเขต และเงื่อนไขที่ทำให้สีมาถูกต้องหรือมีปัญหา จึงควรศึกษาแยกต่างหากอย่างละเอียด

สิ่งสำคัญสำหรับผู้เริ่มศึกษาคือ ไม่ควรเข้าใจว่า **สีมา** เป็นเพียงตัวอาคาร คำว่า “อุโบสถ” ที่ใช้เรียกอาคารในวัดปัจจุบัน กับ **สีมา** ในความหมายทางพระวินัย อาจมีความเกี่ยวข้องกันในทางปฏิบัติ แต่ไม่ใช่สิ่งเดียวกันโดยความหมาย การแยกสองเรื่องนี้ออกจากกันช่วยป้องกันความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับสถานที่และเขตของการทำสังฆกรรม

8. ความพร้อมเพรียงของสงฆ์

องค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งคือ **ความพร้อมเพรียงของสงฆ์** ในทางพระวินัย ความพร้อมเพรียงมิได้หมายถึงเพียงการที่พระหลายรูปนั่งอยู่ในสถานที่เดียวกัน แต่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของสงฆ์ที่ต้องร่วมในกรรมนั้นตามหลักที่กำหนด

ในกิจบางประเภท พระวินัยมีหลักเกี่ยวกับการให้ฉันทะของภิกษุผู้ไม่สามารถเข้าร่วมด้วยเหตุที่ยอมรับได้ แต่รายละเอียดและการใช้ฉันทะต้องพิจารณาตามกิจและเงื่อนไขของพระวินัย มิใช่นำไปใช้เหมือนกันในทุกกรณี หลักนี้แสดงให้เห็นว่า ความพร้อมเพรียงของสงฆ์เป็นองค์ประกอบทางพระวินัยที่ต้องพิจารณาอย่างเป็นระบบ

9. สังฆกรรมกับอำนาจของเจ้าอาวาส

ในระบบวัดปัจจุบัน เจ้าอาวาสอาจมีหน้าที่สำคัญในการบริหารวัด และอาจมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ระเบียบของคณะสงฆ์ หรือข้อบังคับขององค์กรในแต่ละประเทศ

แต่เมื่อพิจารณาตามพระวินัย ต้องแยกให้ชัดเจนว่า **อำนาจหน้าที่ในการบริหารวัด กับกิจที่พระวินัยกำหนดให้สงฆ์ดำเนินการ** การดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสมิได้เปลี่ยนกิจที่พระวินัยกำหนดให้เป็นสังฆกรรม ให้กลายเป็นกิจส่วนบุคคล

หลักนี้ช่วยให้เห็นว่า การบริหารวัด และ การดำเนินสังฆกรรมตามพระวินัย อาจเกี่ยวข้องกัน แต่ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน

10. ความเห็นต่างกับความพร้อมเพรียง

เมื่อบุคคลอยู่ร่วมกัน ย่อมมีโอกาสเกิดความคิดเห็นแตกต่างกัน แต่ความเห็นต่างทุกเรื่องมิได้หมายถึงความแตกแยกของสงฆ์ และความพร้อมเพรียงทางพระวินัยก็ไม่ควรถูกอธิบายเพียงว่า ทุกคนต้องมีความคิดเห็นเหมือนกันทั้งหมด

หากมีข้อสงสัยเกี่ยวกับธรรมวินัย การศึกษาหลักฐาน การสอบถาม และการพิจารณาอย่างสุจริตสามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องยิ่งขึ้น

ในขณะเดียวกัน เมื่อถึงกิจที่ต้องดำเนินตามพระวินัย ก็ต้องพิจารณาว่ากรรมนั้นมีองค์ประกอบแห่งความพร้อมเพรียงอย่างไร และดำเนินให้ถูกต้องตามหลักของกรรมนั้น จึงควรแยกให้ชัดเจนระหว่าง **ความคิดเห็นส่วนบุคคล กับ องค์ประกอบทางพระวินัยของสังฆกรรม**

11. กระบวนการเป็นส่วนหนึ่งของความถูกต้อง

บางครั้งเราอาจคิดว่า หากผลสุดท้ายเป็นสิ่งที่ดี วิธีดำเนินการอาจไม่สำคัญมากนัก แต่ในเรื่องสังฆกรรม พระวินัยแสดงให้เห็นว่า กระบวนการเป็นส่วนหนึ่งของความถูกต้อง จึงไม่ได้พิจารณา

เพียงว่า “ทำกิจอะไร?” แต่ยังต้องพิจารณาว่า “เป็นกิจของใคร?” “ต้องมีสงฆ์เท่าใด?” “ดำเนินในเขตใด?” “ต้องใช้กรรมประเภทใด?” “และองค์ประกอบของกรรมนั้นครบถ้วนหรือไม่?”

นี่คือเหตุผลที่การศึกษาสังฆกรรมต้องศึกษาทั้งเนื้อหาและวิธีดำเนินการควบคู่กัน

12. จากสังฆกรรมสู่หลักการอยู่ร่วมกันของสงฆ์

เมื่อมองในภาพกว้าง สังฆกรรมสะท้อนหลักสำคัญของชีวิตสงฆ์ว่า กิจที่พระวินัยกำหนดให้เป็นกิจของสงฆ์ ต้องดำเนินโดยสงฆ์ตามหลักที่กำหนด บุคคลอาจมีหน้าที่ต่างกัน มีความอาวุโสต่างกัน หรือมีตำแหน่งบริหารต่างกัน แต่กิจที่มีสถานะเป็นสังฆกรรมย่อมต้องพิจารณาตามพระวินัยของกรรมนั้น ระบบนี้ช่วยให้กิจของสงฆ์มิได้ขึ้นอยู่กับความประสงค์ส่วนตัว แต่มีหลักที่สามารถศึกษาตรวจสอบ และถ่ายทอดต่อกันได้

สรุปหมวด 12

สังฆกรรม คือการดำเนินกิจของสงฆ์ตามหลักพระวินัย จำนวนสงฆ์ สี่มา ความพร้อมเพรียง ญัตติ กรรมวาจา และองค์ประกอบอื่น ๆ มิใช่รายละเอียดที่มีไว้เพียงเพื่อพิธีกรรม แต่เป็นส่วนหนึ่งของความถูกต้องของกิจตามประเภทที่พระวินัยกำหนด เมื่อเข้าใจหลักนี้ จะเห็นได้ว่า

พระวินัยมิได้กำหนดเพียงว่าภิกษุแต่ละรูปควรประพฤติอย่างไร แต่ยังกำหนดว่า เมื่อกิจใดเป็นกิจของสงฆ์ สงฆ์ควรดำเนินกิจนั้นอย่างไรให้ถูกต้องตามพระวินัย จากเรื่องสังฆกรรม หมวดต่อไปจะพิจารณากิจสำคัญที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิตของสงฆ์ คือ อุโบสถ ปาติโมกข์ และการทบทวนความบริสุทธิ์ของหมู่สงฆ์

พระวินัยปิฎก

หมวด 13 : อุโบสถ ปาติโมกข์ และการตรวจสอบตนเองของสงฆ์

1. จากการทำกิจร่วมกันสู่การทบทวนความประพฤติ

ในหมวดที่ผ่านมา เราได้พิจารณา สังฆกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระวินัยมิได้กำหนดเฉพาะความประพฤติของภิกษุแต่ละรูป แต่ยังวางหลักสำหรับการดำเนินกิจร่วมกันของสงฆ์ เมื่อสงฆ์อยู่ร่วมกันภายใต้พระวินัยแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การกลับมาทบทวนความประพฤติของตนเป็นระยะ พระวินัยจึงมีหลักเรื่อง อุโบสถและการสวดปาติโมกข์ ซึ่งเป็นกิจสำคัญของสงฆ์ และได้มีความหมายเพียงในฐานะพิธีตามกำหนดเวลาเท่านั้น

2. อุโบสถคืออะไร

คำว่า อุโบสถ มีการใช้หลายบริบท สำหรับภิกษุสงฆ์ อุโบสถเป็นกิจตามพระวินัยที่ดำเนินในวันอุโบสถตามกำหนด และเมื่อมีองค์ประกอบครบตามพระวินัย ก็มีการสวดปาติโมกข์ ส่วนในสังคม

พุทธทั่วไป คำว่า “วันอุโบสถ” หรือ “วันพระ” ยังใช้เรียกวันที่พุทธศาสนิกชนเข้าวัด รักษาศีล ฟังธรรม และปฏิบัติธรรม

จึงควรแยกความหมายตามบริบท เพื่อไม่ให้กิจอุโบสถของสงฆ์ถูกเข้าใจเพียงว่าเป็นกิจกรรมวันพระสำหรับฆราวาส

3. ปาติโมกข์ - ประมวลสิกขาบทของภิกษุ

ปาติโมกข์ เป็นประมวลสิกขาบทของภิกษุที่สงฆ์นำมาสวดในกิจอุโบสถตามพระวินัยสำหรับภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท ปาติโมกข์ฝ่ายภิกษุประกอบด้วย **227 สิกขาบท** แต่การกล่าวว่า “พระมีศีล 227 ข้อ” อาจทำให้ผู้เริ่มศึกษาคิดว่า พระวินัยทั้งหมดมีเพียง 227 ข้อ แท้จริงแล้ว พระวินัยมีขอบเขตกว้างกว่านั้นมาก เพราะนอกจากปาติโมกขสิกขาบท ยังมีข้อปฏิบัติระเบียบ วิธีดำเนินกิจของสงฆ์ ตลอดจนรายละเอียดอื่นเกี่ยวกับชีวิตบรรพชิตอีกจำนวนมาก ดังนั้น **227 ข้อ คือปาติโมกขสิกขาบทของภิกษุ มิใช่พระวินัยทั้งหมด**

4. เหตุใดต้องสวดเป็นระยะ

แม้ภิกษุจะได้ศึกษาและเรียนรู้สิกขาบทแล้ว พระวินัยยังให้มีการสวดปาติโมกข์ตามกำหนดในด้านหนึ่ง การสวดช่วยให้หลักแห่งการฝึกได้รับการทบทวนอยู่เสมอ ในอีกด้านหนึ่ง การฟังปาติโมกข์ทำให้ภิกษุแต่ละรูปต้องกลับมาพิจารณาความประพฤติดของตนเทียบกับสิกขาบทที่กำลังสวด จึงอาจมองได้ว่า การสวดปาติโมกข์เป็นทั้ง **การรักษาความทรงจำของหลักพระวินัย และการทบทวนตนเองภายใต้หลักเดียวกันของสงฆ์**

5. ความบริสุทธิ์ก่อนการฟังปาติโมกข์

ในการทำอุโบสถและฟังปาติโมกข์ หลักเรื่องความบริสุทธิ์ของผู้เข้าร่วมมีความสำคัญ หากภิกษุต้องอาบัติประเภทที่สามารถออกจากอาบัติได้ ก็ต้องดำเนินการตามวิธีที่พระวินัยกำหนดก่อน เมื่อกรณีนั้นเป็นประเภทที่ต้องจัดการก่อนเข้าร่วมในภาวะแห่งความบริสุทธิ์ของสงฆ์จุดสำคัญ จึงมิใช่การสร้างภาพว่า ภิกษุทุกองค์ “ไม่เคยทำผิด” แต่คือ **เมื่อมีความผิดที่ต้องจัดการตามพระวินัย ก็ไม่ควรปกปิดหรือปล่อยผ่านโดยไม่ดำเนินการให้ถูกต้อง** ความบริสุทธิ์ในบริบทนี้จึงเกี่ยวข้องกับการดำเนินตนให้ถูกต้องตามพระวินัยก่อนเข้าร่วมกิจของสงฆ์

6. การถามถึงความบริสุทธิ์

ในการสวดปาติโมกข์ เมื่อสวดสิกขาบทแต่ละหมวดแล้ว มีการถามถึงความบริสุทธิ์ของภิกษุ ผู้เข้าร่วมตามแบบพระวินัย ผู้ฟังจึงมิได้เป็นเพียงผู้รับฟังข้อความ แต่ต้องพิจารณาตนเองว่า มีอาบัติที่เกี่ยวข้องกับสิกขาบทที่กล่าวนั้นหรือไม่

ดังนั้น คำถามสำคัญจึงมีใช่ “พระรูปอื่นทำผิดหรือไม่?” แต่ก่อนอื่นคือ “เราเองมีสิ่งใดที่ต้องแก้ไขตามพระวินัยหรือไม่?” ลักษณะนี้ทำให้การสวดปาติโมกข์สัมพันธ์โดยตรงกับการตรวจสอบตนเอง

7. ความนิ่งกับการประกาศความบริสุทธิ์

ในกระบวนการสวดปาติโมกข์ เมื่อมีการถามถึงความบริสุทธิ์และไม่มีผู้กล่าวขึ้น การนิ่งนั้นมีความหมายตามแบบแห่งการสวดว่า ผู้เข้าร่วมถือว่าตนบริสุทธิ์ในสิกขาบทที่กล่าว

ด้วยเหตุนี้ ผู้เข้าร่วมจึงต้องมีความซื่อตรงต่อพระวินัย หากรู้ว่าตนมีอาบัติที่ต้องดำเนินการ แต่กลับนิ่งโดยไม่จัดการให้ถูกต้อง ย่อมขัดกับหลักแห่งการประกาศความบริสุทธิ์ในกิจนั้น ตรงนี้ทำให้เห็นว่า ความซื่อตรงภายในตน ต้องสัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อกิจของสงฆ์

8. จากความผิดสู่การแก้ไข

เมื่อเกิดอาบัติ พระวินัยมิได้กำหนดวิธีเดียวสำหรับทุกกรณี อาบัติแต่ละประเภทมีความหนักเบา และวิธีดำเนินการแตกต่างกัน บางประเภทสามารถออกจากอาบัติด้วยวิธีที่พระวินัยกำหนด บางประเภทต้องอาศัยกระบวนการที่ละเอียดขึ้นและบางประเภทมีผลถึงสถานภาพของความเป็นภิกษุ

ดังนั้น จึงไม่ควรเข้าใจว่า “อาบัติทุกอย่างเหมือนกัน” แต่ต้องพิจารณาว่า เป็นอาบัติประเภทใด และพระวินัยกำหนดวิธีดำเนินการไว้อย่างไร

9. มีใช่เวทีประจานความผิด

การทบทวนความบริสุทธิ์ของสงฆ์ไม่ควรถูกเข้าใจว่าเป็นเวทีสำหรับประจานผู้ที่ทำผิด จุดหมายคือการรักษาพระวินัยและทำให้สิ่งที่ผิดได้รับการดำเนินการอย่างถูกต้อง หากการใช้พระวินัยกลายเป็นเครื่องมือเพื่อทำให้อีกฝ่ายเสียหน้า หรือใช้ความผิดของผู้อื่นเป็นอาวุธในการต่อสู้กัน ก็ย่อมห่างจากจุดหมายของการฝึก การรักษาพระวินัยจึงต้องดำเนินควบคู่กับความรับผิดชอบ ความตรงไปตรงมา และความเป็นธรรม

10. ตรวจสอบตนเองก่อนตรวจสอบผู้อื่น

มนุษย์มักเห็นความผิดของผู้อื่นได้ง่ายกว่าความผิดของตนเอง การฟังปาติโมกข์จึงมีคุณค่าทางการฝึก เพราะทำให้ผู้ปฏิบัติกลับมาพิจารณาตนเองเป็นระยะว่า ที่ผ่านมาได้ประพฤติอย่างไร มีสิ่งใดที่ต้องยอมรับ มีสิ่งใดที่ต้องแก้ไข และควรสำรวจอย่างไรต่อไป เมื่อการตรวจสอบเริ่มต้นที่ตนเอง การตักเตือนผู้อื่นก็มีโอกาสตั้งอยู่บนความถูกต้องและความปรารถนาดีมากขึ้น

11. อุโบสถกับความพร้อมเพรียงของสงฆ์

อุโบสถมิได้เกี่ยวข้องกับเฉพาะกับความประพฤติของบุคคล แต่ยังเป็นกิจที่เกี่ยวข้องกับความพร้อมเพรียงของสงฆ์ การที่ภิกษุมาประชุมกันตามกำหนดและรับฟังปาติโมกข์ร่วมกัน ทำให้ทุกองค์กลับมาอยู่ภายใต้หลักแห่งการฝึกชุดเดียวกัน แม้จะแตกต่างกันด้านอายุ พรรษา การศึกษา ภาษา หรือพื้นฐานเดิม แต่เมื่ออยู่ในสังฆะ ต่างต้องกลับมาสู่พระธรรมวินัยร่วมกัน ในแง่นี้ ปาติโมกข์จึงเป็นหนึ่งในกลไกที่ช่วยรักษาความต่อเนื่องของมาตรฐานพระวินัยในหมู่สงฆ์

12. จากข้อกำหนดภายนอกสู่หิริและโอตตปปะ

ในระยะแรก ผู้ปฏิบัติอาจสับสนเพราะรู้ว่าเป็นข้อกำหนดของพระวินัย แต่เมื่อการฝึกพัฒนาขึ้น การสำรวมไม่ควรตั้งอยู่เพียงบนความกลัวว่าจะมีผู้พบเห็น ผู้ปฏิบัติควรพัฒนาคุณธรรมภายใน คือ หิริและโอตตปปะ ความละอายและความเกรงกลัวต่อกุศล

เมื่อคุณธรรมภายในเจริญขึ้น แม้ไม่มีผู้ใดเห็น ก็ยังไม่ต้องการทำสิ่งที่ตนรู้ว่าไม่เหมาะสม ตรงนี้แสดงให้เห็นว่า พระวินัยมิได้มีหน้าที่เพียงวางข้อกำหนดจากภายนอก แต่ยังเกื้อกูลต่อการพัฒนาความรับผิดชอบจากภายใน

13. ผู้รักษาพระวินัยต้องอยู่ภายใต้พระวินัยด้วย

เมื่อพิจารณาในภาพรวม อุโบสถและปาติโมกข์สะท้อนหลักสำคัญว่า ผู้ที่ดำรงชีวิตภายใต้พระวินัย ต้องยอมให้พระวินัยเป็นหลักตรวจสอบความประพฤติของตนด้วย ภิกษุมิได้เป็นเพียงผู้สอนศีลแก่ประชาชน แต่ตนเองก็ต้องอยู่ภายใต้สิกขาบท ผู้มีพรรษามากก็ยังคงอยู่ภายใต้พระวินัยผู้มีตำแหน่งก็ยังคงอยู่ภายใต้พระวินัย ผู้สอนผู้อื่นก็ยังคงอยู่ภายใต้พระวินัย ไม่มีสถานภาพใดทำให้ภิกษุอยู่เหนือพระธรรมวินัย

สรุปหมวด 13

อุโบสถและการสวดปาติโมกข์เป็นกิจสำคัญของสงฆ์ที่ช่วยให้สิกขาบทมิได้อยู่เพียงในตำรา แต่ได้รับการทบทวนและนำกลับมาตรวจสอบความประพฤติของผู้ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ปาติโมกข์ของภิกษุเถรวาทมี 227 สิกขาบท แต่พระวินัยทั้งหมดมีขอบเขตกว้างกว่านั้นมาก

หัวใจสำคัญของการฟังปาติโมกข์คือ การกลับมาตรวจสอบตนเองภายใต้หลักพระวินัย เมื่อมีสิ่งที่ต้องแก้ไข ก็แก้ไขตามวิธีที่พระวินัยกำหนด เมื่อบริสุทธิ์ ก็รักษาความสำรวมต่อไป

พระวินัยมิได้สอนให้เริ่มต้นจากการมองหาความผิดของผู้อื่น แต่ให้ผู้ปฏิบัติกลับมาตรวจสอบตนเองภายใต้หลักเดียวกันของสงฆ์ จากพื้นฐานนี้ หมวดต่อไปจะพิจารณาเรื่อง อาบัติ - ความหมายระดับความหนักเบา และเหตุใดความผิดตามพระวินัยจึงมิได้มีน้ำหนักเท่ากันทั้งหมด

พระวินัยปิฎก

หมวด 14 : อาบัติ - ความผิดและระดับความหนักเบาในพระวินัย

1. เมื่อกล่าวว่า “พระผิดวินัย” หมายความว่าอย่างไร

ในชีวิตประจำวัน เรามักได้ยินคำว่า “ผิดพระวินัย” หรือ “ต้องอาบัติ” และบางครั้งอาจเข้าใจว่า ความผิดทุกอย่างของพระภิกษุมีลักษณะและผลเหมือนกัน

แต่ในพระวินัยมิได้เป็นเช่นนั้น อาบัติมีหลายประเภท มีระดับความหนักเบาแตกต่างกัน และมีวิธีดำเนินการเมื่อเกิดความผิดแตกต่างกันด้วย

ดังนั้น ก่อนที่จะกล่าวว่าภิกษุรูปใด “ผิดวินัย” จำเป็นต้องพิจารณาให้ชัดว่า ลักษณะใดเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของอาบัติครบหรือไม่ เป็นอาบัติประเภทใด และพระวินัยกำหนดวิธีดำเนินการไว้อย่างไร การเข้าใจเรื่องนี้ช่วยป้องกันทั้งการมองความผิดเบาว่าเป็นความผิดร้ายแรงเกินจริง และการมองความผิดร้ายแรงว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย

2. อาบัติคืออะไร

คำว่า “อาบัติ” ในบริบทพระวินัย หมายถึงความผิดทางพระวินัยที่เกิดขึ้นเมื่อมีการล่วงละเมิดสิกขาบทและองค์ประกอบแห่งอาบัตินั้นครบถ้วน จึงควรแยกแยะระหว่าง **สิ่งที่เราเห็นว่าไม่เหมาะสม** กับ **สิ่งที่เป็**

อาบัติตามพระวินัย พฤติกรรมบางอย่างอาจดูไม่เหมาะสมในสายตาสังคม แต่การจะวินิจฉัยว่าเป็นอาบัติหรือเป็นอาบัติประเภทใด ต้องพิจารณาตามหลักพระวินัย ในทางกลับกัน การกระทำบางอย่างที่คนทั่วไปอาจเห็นว่าเป็นเรื่องเล็ก ก็อาจเกี่ยวข้องกับสิกขาบทโดยตรง พระวินัยจึงต้องอาศัย **หลักเกณฑ์และองค์ประกอบ** มากกว่าความรู้สึกส่วนตัว

3. อาบัติมิได้มีระดับเดียวกัน

เมื่อจำแนกตามประเภทของอาบัติ โดยทั่วไปกล่าวถึง อาบัติ 7 กอง คือ

1. ปาราชิก
2. สังฆาทิเสส
3. อุลลัจจัย
4. ปาจิตตีย์
5. ปาฏิเทสนียะ
6. ทุกกฏ
7. ทุพภาสิต

การจำแนกเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ความผิดทางพระวินัยมิได้มีน้ำหนักและผลเหมือนกันทั้งหมด

บางประเภทมีผลร้ายแรงถึงชีวิตแห่งสถานภาพภิกษุ บางประเภทต้องผ่านกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสงฆ์ และบางประเภทสามารถออกจากอาบัติตามวิธีที่พระวินัยกำหนด อย่างไรก็ตาม ต้องแยก “อาบัติ 7 กอง” ออกจาก “การจัดหมวดหมู่สิกขาบทในภิกขุปาติโมกข์” เพราะเป็นการจำแนกคนละลักษณะ

ดังนั้น คำว่า “ต้องอาบัติ” เพียงคำเดียวจึงยังไม่เพียงพอที่จะบอกว่ากรณีนั้นมีความหนักเบาเพียงใด

4. ปาราชิก - อาบัติขั้นร้ายแรงที่สุด

ปาราชิก เป็นอาบัติที่หนักที่สุดสำหรับภิกษุ ภิกขุปาติโมกข์มีปาราชิก 4 สิกขาบท ซึ่งโดยสรุปเกี่ยวข้องกับ

- การเสพเมถุน
- การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เมื่อครอบครองประกอบตามพระวินัย
- การจงใจพรากมนุษย์จากชีวิต หรือเกี่ยวข้องในลักษณะที่สิกขาบทกำหนด
- การกล่าวอวดอุตริมนุสธรรมที่ไม่มีจริงในตน เมื่อครอบครองประกอบของสิกขาบท

เมื่อภิกษุกระทำการครอบครองประกอบแห่งปาราชิก ย่อม **ขาดจากความเป็นภิกษุ** จุดนี้แตกต่างจากอาบัติประเภทอื่นอย่างสำคัญ เพราะมิใช่อาบัติที่สามารถแสดงแล้วกลับคืนสู่สถานภาพภิกษุเดิมได้

ด้วยเหตุนี้ การกล่าวหาบุคคลว่าเป็นปาราชิกจึงเป็นเรื่องร้ายแรงอย่างยิ่ง ไม่ควรวินิจฉัยจากข่าวลือ ภาพบางส่วน หรือความรู้สึกส่วนตัว โดยปราศจากการตรวจสอบข้อเท็จจริงและองค์ประกอบของสิกขาบท

5. สังฆาติเสธ - อาบัติหนักที่ต้องอาศัยกระบวนการของสงฆ์

รองจากปาราชิก คือ **สังฆาติเสธ** อาบัติประเภทนี้มีความหนัก แต่แตกต่างจากปาราชิกตรงที่มิได้ทำให้ขาดจากความเป็นภิกษุ เมื่อภิกษุต้องอาบัติสังฆาติเสธ การแก้ไขต้องดำเนินตามกระบวนการที่พระวินัยกำหนด และต้องอาศัยสงฆ์ในส่วนสำคัญของกระบวนการ จึงไม่ควรเข้าใจว่า สังฆาติเสธ เป็นเพียงความผิดที่ “กล่าวยอมรับแล้วจบ” รายละเอียดของการปฏิบัติต่อผู้ต้องอาบัติประเภทนี้มีหลายขั้นตอน และควรศึกษาแยกโดยละเอียด

6. อาบัติประเภทอื่น

นอกจากปาราชิกและสังฆาติเสธแล้ว ยังมีอาบัติประเภทอื่น ได้แก่ **อุลลัจฉัย** - อาบัติที่มีความหนักระดับหนึ่ง แต่ไม่ถึงสังฆาติเสธ **ปาจิตติย** - อาบัติที่มีปรากฏในสิกขาบทจำนวนมาก และสามารถออกจากอาบัติตามวิธีที่พระวินัยกำหนด **ปาฏิเทสนียะ** - อาบัติที่ต้องแสดงรับตามวิธีที่พระวินัยกำหนด

ทุกกฎ - อาบัติที่มีลักษณะเบากว่าประเภทข้างต้น แต่ยังเป็นเรื่องที่ถูกปฏิบัติต้องสำรวมระวัง

ทุพภาสิต - อาบัติที่เกี่ยวข้องกับวาจาที่ไม่เหมาะสมในลักษณะที่พระวินัยกำหนด

แม้อาบัติเหล่านี้จะมีระดับแตกต่างจากปาราชิกหรือสังฆาทิเสส แต่คำว่า “อาบัติเบา” มิได้หมายความว่าไม่มีความสำคัญต่อการฝึก ความผิดที่เกิดขึ้นโดยไม่ใส่ใจย่อมสะท้อนความประมาทและทำให้ความสำรวมอ่อนลงได้

7. นิสสัคคียปาจิตติยอยู่ตรงไหน

ผู้ศึกษาพระวินัยอาจเคยได้ยินคำว่า “นิสสัคคียปาจิตติย” และสงสัยว่า เหตุใดจึงไม่ปรากฏเป็นกองอาบัติอีกกองหนึ่งในรายชื่ออาบัติ 7 กอง เหตุผลคือ นิสสัคคียปาจิตติยเป็น **หมวดสิกขาบทในปาติโมกข์** ซึ่งเมื่อภิกษุล่วงละเมิดครบองค์ประกอบ มีวัตถุที่เกี่ยวข้องซึ่งต้องสละตามวิธีที่พระวินัยกำหนด และมีอาบัติปาจิตติยที่ต้องดำเนินการให้ถูกต้อง จึงมีทั้ง การสละวัตถุ และการออกจากอาบัติปาจิตติย จุดนี้ช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่าง การจัดหมวดสิกขาบท กับ การจำแนกประเภทของอาบัติ ซึ่งไม่ควรนำมาปะปนกัน

8. เจตนามีความสำคัญ แต่ต้องดูองค์ประกอบของสิกขาบท

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญอย่างมากกับเจตนา แต่เมื่อวินิจฉัยอาบัติ ต้องพิจารณาองค์ประกอบของสิกขาบทแต่ละข้อโดยเฉพาะ บางกรณีเจตนาเป็นองค์ประกอบสำคัญ บางกรณีต้องพิจารณาความรู้ ความเข้าใจ การรับรู้ หรือเงื่อนไขอื่นร่วมด้วย

ดังนั้น จึงไม่ควรใช้หลักง่าย ๆ ว่า “ถ้าไม่ได้ตั้งใจ ก็ไม่เป็นอาบัติทุกกรณี” หรือในทางตรงข้ามว่า “เมื่อเกิดเหตุขึ้นแล้ว ย่อมเป็นอาบัติเสมอ” การวินิจฉัยต้องกลับไปพิจารณาองค์ประกอบของสิกขาบทนั้นโดยตรง

9. กรณีที่ไม่เป็นอาบัติ

ในคำอธิบายสิกขาบทต่าง ๆ พระวินัยมิได้กล่าวเฉพาะกรณีที่เป็นอาบัติ แต่ยังมีกรณีที่ไม่เป็นอาบัติตามเงื่อนไขของสิกขาบทนั้นด้วย สิ่งนี้มีความสำคัญ เพราะแสดงให้เห็นว่า การวินิจฉัยพระวินัยมิใช่การดูเพียงเหตุการณ์ภายนอก อาจต้องพิจารณาว่า บุคคลรู้หรือไม่มีเจตนาอย่างไร สถานการณ์เป็นอย่างไร และองค์ประกอบของสิกขาบทครบถ้วนหรือไม่

ดังนั้น การศึกษาพระวินัยอย่างรอบคอบต้องศึกษาทั้ง องค์ประกอบที่ทำให้เป็นอาบัติ และ กรณีที่ไม่เป็นอาบัติ ตามที่เกี่ยวข้อง

10. การยอมรับความผิดเป็นส่วนหนึ่งของการฝึก

สำหรับอาบัติที่สามารถแก้ไขได้ พระวินัยมีวิธีออกจากอาบัติตามประเภทของความผิด

หลักสำคัญคือ เมื่อผู้ปฏิบัติรู้ว่าตนมีอาบัติ ก็ไม่ควรสร้างชีวิตทางศาสนาบนการปกปิดความผิดนั้น การยอมรับว่า “สิ่งนี้เราทำผิด” อาจเป็นเรื่องยาก เพราะกระทบต่อความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง แต่ในทางการฝึก การยอมรับความจริงเป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ไข พระวินัยจึงมิได้มุ่งสร้างภาพของบุคคลที่ “ไม่เคยผิด” แต่ฝึกให้ผู้ปฏิบัติ รู้ความผิด ยอมรับ ดำเนินการแก้ไขตามพระวินัย และดำรงต่อไป

11. อาบัติกับความผิดตามกฎหมายบ้านเมือง

ในสังคมปัจจุบัน จำเป็นต้องแยกระหว่าง อาบัติตามพระวินัย กับความผิดตามกฎหมายบ้านเมือง ทั้งสองระบบอาจเกี่ยวข้องกับการกระทำเดียวกันได้ แต่ไม่ใช่ระบบเดียวกัน การที่พระวินัยกำหนดวิธีดำเนินการกับอาบัติ มิได้หมายความว่าภิกษุจะพ้นจากความรับผิดชอบตามกฎหมายบ้านเมือง หากการกระทำนั้นเป็นความผิดตามกฎหมายด้วย ในทางกลับกัน การกระทำบางอย่างอาจเป็นอาบัติตามพระวินัย แม้กฎหมายบ้านเมืองมิได้กำหนดให้เป็นความผิด

ดังนั้น จึงไม่ควรใช้พระวินัยเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบตามกฎหมาย และไม่ควรใช้กฎหมายบ้านเมืองแทนการวินิจฉัยพระวินัย

12. อาบัติกับความรับผิดชอบต่อสังคม

นอกจากพระวินัยและกฎหมายแล้ว ยังมีมิติของความเหมาะสมและความไว้วางใจของประชาชน พฤติกรรมบางอย่างอาจกระทบต่อศรัทธาของประชาชน แม้การวินิจฉัยว่าเป็นอาบัติหรือไม่จะต้องพิจารณาแยกตามพระวินัย ในทางกลับกัน ความไม่พอใจของสังคมก็ไม่สามารถใช้เป็นเครื่องตัดสินอาบัติได้โดยอัตโนมัติ

จึงควรแยกคำถามออกจากกันว่า พระวินัยว่าอย่างไร? กฎหมายว่าอย่างไร? และความเหมาะสมหรือความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นอย่างไร? การแยกแต่ละระดับออกจากกันช่วยให้พิจารณาปัญหาได้รอบคอบและเป็นธรรมมากขึ้น

13. อย่าใช้พระวินัยเป็นอาวุธ

เมื่อผู้ศึกษาวัตรปฏิบัติและประเภทของอาบัติมากขึ้น อาจเกิดอันตรายอีกด้านหนึ่ง คือการนำความรู้ นั้นไปใช้กล่าวหาผู้อื่นอย่างง่ายดาย โดยเฉพาะคำว่า “ปาราชิก” ซึ่งมีผลร้ายแรงอย่างยิ่ง ไม่ควรถูกใช้เป็นคำด่า หรือคำตัดสินบุคคลโดยปราศจากข้อเท็จจริงและการพิจารณาองค์ประกอบของสิกขาบท อย่างรอบคอบ การศึกษาพระวินัยที่ถูกต้องควรทำให้เรา ระวังระมัดระวังในการตัดสินผู้อื่นมากขึ้น มิใช่ทำให้เรากล่าวหาผู้อื่นได้ง่ายขึ้น เพราะยังเข้าใจรายละเอียดของพระวินัยมากเท่าใด ก็ยิ่งเห็นว่าการวินิจฉัยแต่ละกรณีต้องอาศัยข้อมูลและความละเอียดมากเพียงใด

14. จุดหมายไม่ใช่เพียง “ไม่ต้องอาบัติ”

หากมองพระวินัยเพียงในลักษณะของข้อกำหนด อาจเกิดคำถามว่า “ทำอย่างไรจึงจะไม่ผิด?” แต่การฝึกตามพระพุทธศาสนาไปไกลกว่านั้น คำถามที่ลึกกว่าคือ “ทำอย่างไรจึงจะลดเหตุภายในใจที่นำไปสู่การกระทำที่ไม่เหมาะสม?”

เพราะแม้บุคคลจะสามารถหลีกเลี่ยงการล่วงสิกขาบทได้ แต่หากใจยังถูกรอบงำด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง ความอยากเอาชนะ หรือความยึดมั่นในตนเอง การฝึกก็ยังคงต้องดำเนินต่อไป พระวินัยจึงเป็นทั้ง **ขอบเขตแห่งความประพฤติ** และ **เครื่องเกื้อกูลการฝึกใจ** จากการระมัดระวังการกระทำภายนอก ค่อย ๆ นำไปสู่การเห็นเหตุและความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นภายใน

สรุปหมวด 14

คำว่า **อาบัติ** มิได้หมายถึงความผิดที่มีระดับเดียวกันทั้งหมด โดยทั่วไปกล่าวถึง **อาบัติ 7 กอง** คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส อุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และพุทธานุสติก แต่ละประเภทมีลักษณะความหนักเบา และวิธีดำเนินการแตกต่างกัน จึงต้องแยกการจำแนก **กองอาบัติ** ออกจากการจัด **หมวดสิกขาบทในปาติโมกข์** การวินิจฉัยไม่ควรเริ่มจากคำถามเพียงว่า “พระรูปนี้ทำผิดหรือไม่?” แต่ควรพิจารณาให้ละเอียดว่า เกิดการกระทำอะไร สิกขาบทใดเกี่ยวข้องกับ **องค์ประกอบครบหรือไม่** เป็นอาบัติประเภทใด และพระวินัยกำหนดวิธีดำเนินการอย่างไร ที่สำคัญที่สุด การศึกษาความผิดของผู้อื่นมิใช่จุดหมายของพระวินัย จุดหมายคือการนำพระวินัยกลับมาตรวจสอบตนเอง เมื่อผิดให้รู้ เมื่อรู้ให้แก้ไขตามพระวินัย และเมื่อแก้ไขแล้วให้สำรวจเพื่อมิให้เหตุเดิมเกิดขึ้นอีก

เมื่อเข้าใจโครงสร้างของอาบัติแล้ว หมวดต่อไปจะพิจารณา เหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบท — เพราะเหตุใดพระพุทธเจ้าจึงมิได้ทรงบัญญัติสิกขาบททั้งหมดไว้ตั้งแต่เริ่มแรก

พระวินัยปิฎก

หมวด 15 : เหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบท - พระวินัยเกิดขึ้นอย่างไร

1. พระวินัยมิได้ถูกบัญญัติทั้งหมดตั้งแต่เริ่มแรก

เมื่อเห็นพระวินัยที่มีรายละเอียดจำนวนมาก ผู้เริ่มศึกษาอาจเข้าใจว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงตั้งพระสงฆ์ขึ้นแล้ว ก็ทรงบัญญัติข้อปฏิบัติทั้งหมดไว้พร้อมกันตั้งแต่ต้น แต่เมื่อศึกษาพระวินัย จะเห็นภาพแตกต่างออกไป ในระยะแรก พระสงฆ์ยังมีจำนวนไม่มาก และปัญหาที่จำเป็นต้องอาศัยข้อบัญญัติอย่างละเอียดก็ยังไม่ปรากฏมากนัก ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาแพร่หลาย มีผู้เข้ามาบวชเพิ่มขึ้น ความหลากหลายของบุคคล สถานการณ์ และปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตสงฆ์ก็มากขึ้นตามไปด้วย เมื่อมีเหตุที่สมควรแก่การพิจารณา พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทตามกรณีนั้น

สิกขาบทจำนวนมากจึงมีลักษณะว่า **มีเหตุเกิดขึ้น → มีการพิจารณาเหตุ → จึงมีพระบัญญัติ**

ลักษณะนี้ช่วยให้เราเข้าใจว่า พระวินัยสัมพันธ์กับชีวิตจริงของชุมชนสงฆ์อย่างไร

2. จากเหตุการณ์จริงสู่สิกขาบท

สิกขาบทจำนวนมากมีเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เป็นเหตุแห่งการบัญญัติ ภิขุบางรูปกระทำสิ่งหนึ่ง เกิดผลกระทบตามมา ภิขุอื่นหรือประชาชนเห็นว่าไม่เหมาะสม เรื่องนั้นจึงถูกนำขึ้นพิจารณา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าการกระทำนั้นไม่เหมาะสมแก่สมณะ หรือเป็นเหตุให้เกิดปัญหาแก่สงฆ์ พระศาสนา หรือความสัมพันธ์กับประชาชน จึงทรงบัญญัติสิกขาบท

ดังนั้น การศึกษาพระวินัยจึงไม่ควรอ่านเฉพาะว่า “ห้ามทำอะไร” แต่ควรศึกษาด้วยว่า “อะไรเป็นเหตุให้มีพระบัญญัตินี้?” เมื่อเห็นเหตุแห่งบัญญัติ เราจะเข้าใจบริบทและขอบเขตของสิกขาบทได้ชัดเจน

3. บุคคลต้นเหตุไม่ใช่จุดหมายของการศึกษา

ในเรื่องราวแห่งการบัญญัติสิกขาบท มักมีภิขุหรือกลุ่มภิขุเป็นผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่นำไปสู่พระบัญญัติ หากอ่านอย่างผิวเผิน เราอาจสนใจเพียงว่าใครเป็น “ผู้ทำผิด” แต่จุดสำคัญของการศึกษาพระวินัยมิใช่การตัดสินบุคคลในอดีต สิ่งที่เราควรสนใจคือ เหตุการณ์นั้นทำให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติหลักอะไร และหลักนั้นกำลังป้องกันปัญหาใด เมื่อมองเช่นนี้ เรื่องราวของบุคคลหนึ่งจึงกลายเป็นบทเรียนสำหรับผู้ปฏิบัติอีกหลายรุ่น

4. พระบัญญัติและอนุบัญญัติ

เมื่อทรงบัญญัติสิกขาบทแล้ว บางครั้งต่อมาปรากฏเหตุการณ์ใหม่ที่เราเห็นว่า พระบัญญัติเดิมจำเป็นต้องมีรายละเอียดหรือเงื่อนไขเพิ่มเติม จึงพบในพระวินัยว่า สิกขาบทบางข้อมีทั้งพระบัญญัติเดิมและข้อกำหนดเพิ่มเติมในภายหลัง

ในการศึกษามักเรียกข้อเพิ่มเติมลักษณะนี้ว่า อนุบัญญัติ อนุบัญญัติจึงช่วยให้เห็นว่า เมื่อเกิดสถานการณ์ใหม่ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงวางรายละเอียดเพิ่มเติมให้เหมาะกับกรณีนั้น แต่ต้องแยกให้ชัดว่า

การที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติหรือเพิ่มเติมพระบัญญัติในสมัยพุทธกาล มิได้หมายความว่าคนรุ่นหลังสามารถแก้ไขพระวินัยตามความต้องการของตนได้ สองเรื่องนี้เป็นคนละประเด็นกัน

5. เหตุผลของการบัญญัติสิกขาบท

พระวินัยกล่าวถึงประโยชน์ของการบัญญัติสิกขาบทไว้หลายประการ ซึ่งโดยสรุปครอบคลุมทั้งประโยชน์ของสงฆ์ บุคคล ประชาชน และความมั่นคงของพระศาสนา หลักสำคัญ ได้แก่ เพื่อความดีงามและความผาสุกของสงฆ์ เพื่อควบคุมผู้ที่ประพฤติไม่เหมาะสม เพื่อความอยู่ผาสุกของภิขุผู้ประพฤติดี เพื่อป้องกันอภายที่เกิดขึ้นแล้ว และป้องกันอภายที่จะเกิดขึ้นต่อไป เพื่อให้ผู้ที่ยังไม่

เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส เพื่อให้ผู้ที่เลื่อมใสแล้วมีศรัทธายิ่งขึ้น เพื่อความตั้งมั่นของพระรัตนตรัยและเพื่อเกื้อกูลต่อพระวินัยและการฝึกตน

จึงเห็นได้ว่า พระวินัยมิได้มีจุดหมายเพียงเพื่อ ลงโทษผู้กระทำความผิด แต่มีหน้าที่รักษาทั้งผู้ปฏิบัติ หมู่สงฆ์ ความสัมพันธ์กับประชาชน และความมั่นคงของพระศาสนา

6. ศรัทธาของประชาชนเป็นเรื่องสำคัญ

พระภิกษุมิได้ดำรงชีวิตแยกขาดจากสังคม ปัจจัยพื้นฐาน เช่น อาหาร จีวร เสนาสนะ และยา ส่วนหนึ่งเกิดจากการอุปถัมภ์ของประชาชน

ดังนั้น ความประพฤติของพระสงฆ์ย่อมมีผลต่อความเลื่อมใสและความไว้วางใจของผู้ให้การสนับสนุน พระวินัยจึงให้ความสำคัญกับหลักที่ว่า ผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสควรมีโอกาสเกิดความเลื่อมใส และผู้ที่เลื่อมใสแล้วไม่ควรถูกเลื่อมศรัทธาเพราะความประพฤติที่ไม่เหมาะสม เรื่องนี้จึงมิใช่เพียงการรักษา “ภาพลักษณ์” แต่เป็นส่วนหนึ่งของความรับผิดชอบต่อผู้ที่อุปถัมภ์พระศาสนา

7. แต่ความคิดเห็นของสังคมไม่ใช่มาตรฐานของอาบัติ

แม้ความรู้สึกของประชาชนจะมีความสำคัญ แต่สิ่งใดที่สังคมไม่ชอบมิได้กลายเป็นอาบัติโดยอัตโนมัติ การเป็นอาบัติหรือไม่ ต้องพิจารณาตามสิกขาบทและองค์ประกอบที่พระวินัยกำหนด ดังนั้น ในบางกรณีควรแยกคำถามออกจากกันว่า การกระทำนี้เป็นอาบัติตามพระวินัยหรือไม่? และ แม้ไม่เป็นอาบัติ การกระทำนั้นเหมาะสมต่อสมณสาธูปและความไว้วางใจของประชาชนหรือไม่? สองคำถามนี้สัมพันธ์กันได้ แต่ไม่ใช่คำถามเดียวกัน

8. จากเหตุเฉพาะหน้าไปสู่หลักสำหรับอนาคต

เหตุแห่งบัญญัติอาจเริ่มจากภิกษุเพียงรูปเดียวหรือเหตุการณ์เพียงครั้งเดียว แต่เมื่อมีพระบัญญัติแล้ว สิกขาบทนั้นกลายเป็นหลักสำหรับผู้ที่อยู่ภายใต้พระวินัยตามขอบเขตที่กำหนด จึงเป็นการเปลี่ยนจากเหตุการณ์เฉพาะกรณี → หลักแห่งการฝึก หากมีเพียงการดำเนินบุคคลต้นเหตุ ปัญหาลักษณะเดียวกันอาจเกิดขึ้นซ้ำอีก

แต่เมื่อมีสิกขาบท ผู้ที่เข้ามาภายหลังสามารถรู้ล่วงหน้าได้ว่า ขอบเขตของการประพฤติดูตรงไหน พระวินัยจึงทำให้ปัญหาที่เคยเกิดขึ้นกลายเป็นบทเรียนสำหรับอนาคต

9. เหตุแห่งบัญญัติช่วยให้เข้าใจสิกขาบท

หากอ่านเฉพาะข้อความของสิกขาบท บางข้ออาจดูละเอียดหรือเข้าใจยาก แต่เมื่อศึกษาเหตุแห่งบัญญัติ มักทำให้เห็นชัดขึ้นว่า พระบัญญัตินั้นกำลังป้องกันปัญหาอะไร การศึกษาเหตุแห่งบัญญัติจึงช่วยให้เข้าใจ บริบท เหตุที่ทำให้มีพระบัญญัติ ขอบเขตของสิกขาบท และปัญหาที่พระบัญญัติต้องการ

ป้องกัน อย่างไรก็ตาม การเข้าใจเหตุแห่งบัญญัติไม่ได้ทำให้สามารถละเลยข้อความหรือองค์ประกอบของสิกขาบทได้ การศึกษาที่รอบคอบจึงต้องดูทั้ง พระบัญญัติและบริบทแห่งการบัญญัติ

10. ไม่ควรใช้ “เจตนารมณ์” แทนพระบัญญัติ

บางครั้งผู้ศึกษาพบเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังสิกขาบท แล้วอาจคิดว่า

“ถ้าเจตนาของเราไม่ขัดกับเหตุผลนั้น ก็ไม่จำเป็นต้องทำตามรายละเอียดของข้อบัญญัติ”

แนวคิดเช่นนี้ต้องระมัดระวัง เพราะพระวินัยมีทั้งตัวสิกขาบท องค์ประกอบ และกรณีที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะ ในทางกลับกัน หากอ่านเพียงตัวอักษรโดยไม่รู้เหตุแห่งบัญญัติ ก็อาจไม่เข้าใจบริบทของสิกขาบทอย่างครบถ้วน แนวทางที่เหมาะสมจึงคือ ศึกษาพระบัญญัติให้ถูกต้อง ศึกษาเหตุแห่งบัญญัติ พิจารณาองค์ประกอบของสิกขาบท และไม่ใช้คำอธิบายส่วนใดส่วนหนึ่งแทนหลักทั้งหมด

11. พระวินัยกับสิ่งใหม่ในโลกปัจจุบัน

โลกปัจจุบันมีสิ่งที่ไม่ปรากฏชื่อโดยตรงในสมัยพุทธกาล เช่น บัญชีธนาคาร บัตรและระบบชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์ โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ ยานพาหนะสมัยใหม่ องค์การตามกฎหมาย และทรัพย์สินรูปแบบใหม่

เมื่อเกิดคำถามเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ แนวทางมิใช่การสร้าง “พระบัญญัติใหม่” ขึ้นเอง แต่ควรกลับไปพิจารณาว่า สิ่งใหม่นั้นมีลักษณะสัมพันธ์กับสิกขาบทหรือหลักเดิมอย่างไร องค์ประกอบของพระวินัยข้อใดเกี่ยวข้อง และมีข้อพิจารณาอื่นจากระเบียบคณะสงฆ์หรือกฎหมายบ้านเมืองหรือไม่ จึงเป็นการ นำหลักเดิมมาพิจารณากับสถานการณ์ใหม่ มิใช่การแก้ไขหรือสร้างพระวินัยขึ้นใหม่ตามความสะดวกของยุคสมัย

12. พระวินัยกับระเบียบของวัด

วัดหรือชุมชนสงฆ์อาจมีระเบียบภายในเพื่อให้การอยู่ร่วมกันเหมาะสมกับสถานที่และสถานการณ์ เช่น เวลาในการทำกิจ การใช้พื้นที่ หน้าที่ประจำวัน การรับแขก การใช้ยานพาหนะ หรือการดูแลทรัพย์สิน ระเบียบเหล่านี้อาจมีประโยชน์อย่างมาก แต่ต้องแยกให้ชัดว่า อะไรคือพระวินัย และ อะไรคือระเบียบที่วัดหรือองค์กรกำหนดเพิ่มเติมเพื่อการบริหารและการอยู่ร่วมกัน การแยกเช่นนี้ช่วยป้องกันไม่ให้ระเบียบของบุคคลหรือองค์กรถูกกล่าวว่าเป็นพระบัญญัติของพระพุทธเจ้า ขณะเดียวกัน ระเบียบที่ชอบธรรมและไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยก็อาจมีความจำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสถานที่และยุคสมัยนั้น

13. พระวินัยจึงเป็นมากกว่ารายการข้อห้าม

เมื่อเข้าใจเหตุแห่งบัญญัติ จะเห็นว่าพระวินัยมิใช่เพียงรายการว่า “ห้ามสิ่งนี้” “ห้ามสิ่งนั้น” แต่เป็นระบบแห่งการฝึกที่เกิดขึ้นสัมพันธ์กับชีวิตจริงของพระสงฆ์ เบื้องหลังพระบัญญัติจึงมีทั้ง ความ

ประพจน์ของบุคคล การอยู่ร่วมกันของสงฆ์ ความสัมพันธ์กับประชาชน การรักษาศรัทธา การป้องกันปัญหา และการแก้ปัญหาคือการฝึกตน เมื่อมองเช่นนี้ พระวินัยจึงมีทั้งด้านของ ระเบียบภายนอก และการพัฒนาภายใน

14. จากเหตุแห่งบัญญัติกลับมาสู่การฝึกตน

ท้ายที่สุด จุดหมายของการศึกษาพระวินัยมิใช่เพียงการรู้ประวัติว่า ลิกขาบทข้อใดเกิดจากเหตุการณ์ใด คำถามที่ลึกกว่าคือ พระบัญญัตินี้กำลังช่วยให้ผู้ปฏิบัติสำรวมในเรื่องอะไร? บางข้อช่วยป้องกันความโลภ บางข้อช่วยลดความยึดติด บางข้อวางขอบเขตของความสัมพันธ์ บางข้อรักษาความซื่อตรง บางข้อช่วยป้องกันความขัดแย้ง และบางข้อช่วยฝึกความรู้จักประมาณ

ดังนั้น จากเหตุการณ์ภายนอก พระวินัยจึงพาผู้ปฏิบัติกลับมาสังเกตเหตุภายในของตนเอง ข้อบัญญัติอาจเริ่มต้นจาก “สิ่งนี้ไม่ควรทำ” แต่การฝึกที่ลึกขึ้นคือการเข้าใจว่า “อะไรในใจทำให้เราอยากทำสิ่งนั้น และจะฝึกเหตุภายในนั้นอย่างไร”

สรุปหมวด 15

ลิกขาบทในพระวินัยมิได้ถูกบัญญัติขึ้นพร้อมกันทั้งหมดตั้งแต่เริ่มมีพระสงฆ์ แต่ลิกขาบทจำนวนมากเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์ที่สมควรแก่การวางหลักแห่งการฝึก

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติลิกขาบทเพื่อประโยชน์หลายด้าน ทั้งเพื่อความผาสุกและความเป็นระเบียบของสงฆ์ เพื่อแก้แค้นแก่ผู้ประพฤติดี เพื่อควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เพื่อรักษาศรัทธาของประชาชน และเพื่อความตั้งมั่นของพระสังฆกรรม

การศึกษาพระวินัยจึงควรพิจารณาเป็นลำดับว่า เหตุแห่งบัญญัติ → พระบัญญัติ → องค์ประกอบ → กรณีที่เกี่ยวข้อง → จุดมุ่งหมายของการฝึก โดยไม่ใช่เหตุแห่งบัญญัติหรือ “เจตนารมณ์” เป็นข้ออ้างเพื่อละเลยพระบัญญัติ เหตุการณ์หนึ่งอาจเกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง แต่เมื่อพระพุทธเจ้าทรงวางหลักแห่งการฝึกขึ้น หลักนั้นสามารถเป็นบทเรียนแก่ผู้ปฏิบัติสืบต่อมาได้อีกยาวนาน

ระดับการฝึก ความขัดแย้งยังเป็นโอกาสให้ผู้ปฏิบัติกลับมาตรวจสอบตนเองว่า กำลังรักษาความถูกต้อง หรือกำลังรักษาความเห็นและตัวตนของตนเอง ความสามัคคีมิใช่การทำให้ทุกคนคิดเหมือนกัน และมีใช่การทำให้ปัญหาเงียบหายไป แต่คือการที่ผู้เห็นต่างยังสามารถกลับมาหาพระธรรมวินัยเป็นหลักร่วมกันได้